

SANTA MARIA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Interior de l'església. Foto BG - G.Serra, extreta de L'Art Gòtic a Catalunya. Arquitectura II, pg 55.

El retaule d'alabastre de l'altar major és una obra gòtica (segle XV) de l'escultor Ponç Gaspar, deteriorada pels soldats francesos el 1795; altres peces interessants són els dos sepulcres del comte Malgaulí i el seu germà Hug, la pica baptismal romànica, de pedra, i altres objectes instal·lats al Museu Parroquial; al Museu d'Art de Girona hi ha les taules gòtiques procedents d'aquesta església.

Text i fotos, Jordi Merino

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 94

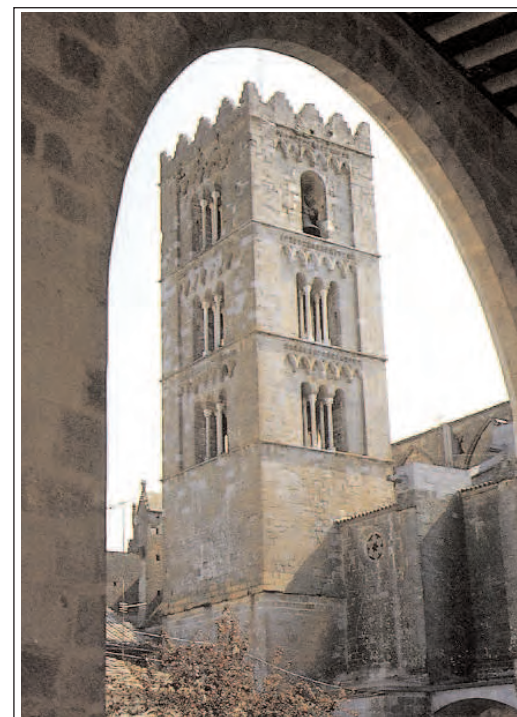
21 de març de 2010

ALT EMPORDÀ

CASTELLÓ D'EMPÚRIES

La vila de Castelló d'Empúries existia ja el 879, any en què s'hi va dirimir, en presència del comte d'Empúries Delà del bisbe de Girona Teuter, la possessió de quatre cel·les monàstiques del comtat de Peralada que es disputaven els monestirs de Banyoles i de Sant Policarp de Rasès, i del document es desprèn que era ja un lloc important.

En altres documents, entre el 944 i el 990, es parla de l'estany de Castelló i de la vila, la qual ja tenia un territori propi. Quan el 1007 s'esmenta per primera vegada l'església de Santa Maria de Castelló, el lloc pertanyia al *pagus* o comtat de Peralada o del castro Tolon.

CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Campanar de Santa Maria. Foto de F.Tur, procedent de *Catalunya Romànica*, Emporda II, pg.445.

El 1019 el bisbe de Girona Pere Roger dotà la canònica de la catedral gironina amb l'església de Santa Maria de Castelló; aquesta donació i d'altres fetes pels comtes a l'església de Girona foren, més tard, font de conflictes entre tots dos poders. El trasllat de la capitalitat des de l'antiga ciutat d'Empúries, difícil de defensar de les ràtzies de la pirateria, a Castelló, vila situada a una certa distància de la mar, en un lloc de fàcil defensa, sembla que fou vers el 1078.

La vila es ressentí greument de l'epidèmia de pesta del 1348, que marca l'inici de la decadència econòmica del comtat, agreujada per les continuades lluites dels comtes emporitans amb el Casal de Barcelona. Tot i aquest fet, els comtes continuaren engrandint i embellint la població. Un fet important a la fi del segle fou la matança de jueus del 1391, general en moltes poblacions catalanes. Els aiguats del 1421, quan la vila ja havia deixat de ser, amb la incorporació del comtat a la corona (1402), capital d'un territori autònom, n'agreujaren la decadència.

Els estanyts havien estat en època medieval una de les riqueses del comtat emporità per l'abundosa pesca i caça i per la sal produïda vora la

CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Fragment de la muralla que encerclava la vila.

d'arcs cecs una franja de dents de serra, amb obertures triforades d'arquet de punt rodó, però amb elements decoratius ja gòtics (obra probablement del segle XIII). A l'entrada de la sagristia hi ha restes del temple romànic anterior.

L'estructura de la basílica, amb la capçalera i les tres naus, es féu al llarg del segle XIV; les naus són cobertes amb volta de creueria, la central més elevada, i cadascuna té nou arcs torals apuntats sostinguts per pilars cilíndrics; dues de les capelles col·laterals, d'època tardana, formen una mena de transsepte.

La part més monumental és la gran portalada de marbre blanc, obra d'Antoni Antigó, formada per sis grans arquivoltes en degradació decorades amb motius vegetals en relleu, formant unes fornícules on hi ha col·locades les estàtues dels dotze apòstols, de mida natural, algunes ben conservades. Tota l'obra esculturada de la portada és d'una gran bellesa, i constitueix una obra única dins l'estil gòtic en tota la comarca. Al segle XVIII s'afegí, a més de les capelles dites, la sagristia; el 1981 fou restaurat l'orgue del segle XIX.

SANTA MARIA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Detall de la façana.

lladada al seu actual emplaçament el 1963, amb motiu d'urbanitzar la plaça de l'Església de Santa Maria.

Plau comptal

El Palau estava situat a la banda de ponent de la vila, a tocar de la muralla. Actualment en queden poques restes: una possible torre quadrangular feta amb carreus regulars, amb moltes modificacions posteriors en ser aprofitada com a habitatge, datat en època baix-medieval. L'any 1317 es fundà, al seu costat, el convent de Sant Domènec, de frares dominics. El 1401, els comtes cediren el palau amb el seu jardí a la comunitat, fet que motivà una gran quantitat de reformes a l'edifici. Al segle XVIII es construí una nova església i un gran claustre, que acabaren de destruir l'edificació anterior.

Cúria i presó

Situats a l'angle nord-oest de la plaça del Gra. És un edifici gòtic construït entorn del 1336, que integrava les dues funcions: la Cúria, seu del tribunal de justícia i la presó, on ingressaven els condemnats. A la Cúria, destaca la façana que dona

CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Edifici de la Presó

a la plaça del Gra, amb uns interessants finestrals gòtics. La presó té la porta d'entrada adovellada i dues finestres enreixades. Al seu interior, hi ha diverses cel·les de petites dimensions entorn d'un pati central. Tenen molta importància els grafits fets pels presos a l'interior de les cel·les.

Llotja

A la plaça dels Homes hom troba l'edifici que en època medieval fou la Llotja de Mar, i abans ja havia estat casa del consell. És un edifici totalment restaurat, amb murs de carreus, portal amb grans dovelles i arc apuntat, amb arcades i finestrals, que conté una antiga galeria gòtica i una sèrie d'arcades d'època romànica que marquen les diferents etapes constructives.

Pont vell

El Pont Vell sobre la Muga, a ponent de la vila, a l'antic camí de Figueres, fou construït pel comte Pere I (1325-41). Curiosament, aquest pont s'anomenava "Pont Nou", perquè n'hi havia un altre de més antic, construït en època alt medieval, en el camí de Sant Pere Pescador, del qual

SANTA MARIA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Foto J. Todó procedent de *L'Art Gòtic a Catalunya*, Arquitectura II, pg. 51

encara es conserva alguna pilastra. El pont conserva l'estructura original, format per set arcs de forma rebaixada, i fou molt refet després de l'aiguat del 1421.

Altres edificis i restes destacats del nucli de Castelló d'Empúries són el convent de Santa Clara, el portal de la Gallarda i les restes de la muralla, l'Hospital Major o Duana, el convent de la Mercè, el convent de Sant Domènec, el convent de Sant Agustí i el Call jueu, on hi ha documentades dues sinagogues.

SANTA MARIA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES

La gran basílica de Santa Maria de Castelló és l'element més important de la vila, gòtica, existent ja el 1007, renovada i consagrada de nou el 1064, i reconstruïda al segle XIV; ha estat anomenada amb raó "la Catedral de l'Empordà", ja que aquesta fou la intenció dels comtes emporitans, que pretenien de fer renèixer l'antic bisbat visigòtic d'Empúries. Iniciada a la fi del segle XIII, la magnífica façana fou acabada al principi del XV per Antoni Antigó, un dels dotze mestres que el 1416 i el 1417 partici-

picipà en la reunió per a decidir si la catedral de Girona havia de tenir una o tres naus.

Dels elements anteriors al gòtic, el més important és la torre campanar de planta quadrada, d'estructura romànica, amb dos pisos inferiors llisos i tres de superiors, separats per frisos

SANTA MARIA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Façana. Foto ECSA - G. Serra, procedent de *L'Art Gòtic a Catalunya*. Arquitectura II, pg. 59.

mar. Els vaixells podien entrar pel grau de la Muga i arribaven fins a Castelló, que fou a la baixa edat mitjana una de les poblacions més importants del NE del país, la més gran després de Perpinyà i Girona. Era també un nucli important de menestrals i de comerciants.

La definitiva davallada de la menestralia i el comerç castellanins es produí en el període de guerres entre la dels Segadors i la de Successió. El 1655 fou especialment greu el setge dels francesos, que prengueren la vila després de 20 dies de resistència, arrasaren les muralles i els barris i convents extramurs, i arribaren a intentar volar l'església de Santa Maria. Ja en ple segle XIX, fou escenari de la tercera guerra carlina. A la riba esquerra de la Muga es conserva un baluard o fort fuseller, de forma cilíndrica, amb merlets a la part superior, i construït amb grans carreus de pedra.

Creu de terme

A la banda de ponent de la plaça de l'Església, i davant de la façana del temple, hi ha una creu de terme gòtico-renaixentista. Té la base formada per tres graons.

La columna és de secció octogonal i acaba en un capitell de la mateixa forma decorat amb vuit petites figures de sants posades dins unes fornícules. A la creu, en una cara hi ha el Crist crucificat i a l'altra la Mare de Déu amb el fill en braços. Els extrems de la creu estan decorats amb motius vegetals i geomètrics. Aquesta creu va estar molt de temps en el cementiri de Castelló. Fou tras-

CASTELLÓ D'EMPÚRIES. Creu de Terme de la plaça de l'Església.